

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMEN ADAYLARINA GÖRE KÜRESEL SALGINLAR KARŞISINDA GÜÇ ALDIĞIMIZ DEĞERLER: COVID-19 ÖRNEĞİ

ARAŞTIRMA MAKALESİ

Davut GÜREL¹, Harun ER²

1 Dr. Öğr. Üyesi, Bartın Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, gureldavut@gmail.com, ORCID: 0000-0003-2309-9202.

2 Doç. Dr., Bartın Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, haruner@bartin.edu.tr, ORCID: 0000-0002-0454-6807.

Geliş Tarihi: 04.07.2020 Kabul Tarihi: 01.12.2020 DOI: 10.37669/milliegitim.764023

Öz: Bu çalışmada Covid-19 gibi küresel salgınlar karşısında sosyal bilgiler öğretmen adayları tarafından önemli görülen ve onlara bu salgınlara karşı direnme gücü veren değerlerin neler olduğunun belirlenmesi amaçlanmıştır. Çalışma nitel araştırma yöntemine bağlı olarak durum çalışması deseniyle yürütülmüştür. Araştırmanın çalışma grubunu her sınıf düzeyinden toplam 185 sosyal bilgiler öğretmen adayı oluşturmaktadır. Veri toplama aracı olarak araştırmanın amacı doğrultusunda oluşturulmuş üç sorudan oluşan bir görüşme formu kullanılmıştır. Hazırlanan görüşme formu pandemi koşulları gereği Microsoft Forms aracılığıyla katılımcılara uygulanmış ve elde edilen veriler tematik analiz kullanılarak analiz edilmiştir. Araştırmada elde edilen sonuçlara göre, öğretmen adaylarının salgınlar karşısında en çok güç bulduğu değerlerin milli birlik ve beraberliğe olan inanç, temizlik, geleceğe umutla bakma, sabretme, aile bağlarının güçlü tutulması, sosyal yardımlaşma ve dayanışma, dini gerekleri yerine getirme, dua ve şükretme gibi değerlerdir. Öğretmen adayları, bireylerin salgın ortamında sorumluluk, empati, yardımlaşma, saygı, duyarlılık gibi değerlere daha çok önem vermesi, toplumun dayanışma içinde hareket etmesi ve devletin halkın güvenliğini ve ihtiyaçlarını karşılamak için daha fazla sorumluluk alması gerektiğini ifade etmişlerdir. Ayrıca, pandemi ortamında bireylerin sosyal medyayı, nitelikli vakit geçirme, iletişim kurma, doğru bilgiye ulaşma ve bu bilgiyi yayma, toplum faydasını gözetken paylaşımlar yapma gibi amaçlarla kullanılması gerektiği vurgulanmıştır. Genel olarak küresel salgınlar gibi olağan üstü koşullarda birey, toplum ve devletin geleneksel değerlerden hareketle daha fazla sorumluluk alması ve sosyal medyanın bu değerler odağında daha bilinçli kullanılması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Küresel salgın, Covid-19, pandemi, değerler, sosyal bilgiler, öğretmen adayları.

THE VALUES THAT STRENGTHEN US AGAINST PANDEMICS ACCORDING TO SOCIAL STUDIES TEACHER CANDIDATES: THE CASE OF COVID-19

Abstract:

This study aims to determine the values that individuals bring forward in the face of global epidemics such as Covid-19 and giving them the strength to resist these epidemics. The study was carried out in a case study design based on the qualitative research method. The study group of the research consists of 185 social studies teacher candidates from different classes. An interview form consisting of three questions created in line with the purpose of the study was used as a data collection tool. Due to the pandemic conditions, the interview form was applied to the participants through Microsoft Forms and the data obtained were analyzed using thematic analysis. This study concludes by suggesting that the values that give the individuals the most strength include the belief in national unity and solidarity, being clean, looking at the future with hope, patience, keeping family ties strong, belief in social aid and solidarity, fulfilling the religious requirements, praying and being grateful. Findings show that individuals should emphasize values such as responsibility, empathy, solidarity, respect, and sensitivity in the epidemic environment; society should act together in solidarity and the state should take more responsibility for the safety and needs of the public. The results also indicate that in a pandemic environment, individuals should use social media with the purposes of spending time in a qualified manner, communicating, accessing correct information, and sharing the information for the benefit of the society. All in all, it has been concluded that under extraordinary conditions, such as global epidemics, individuals, society and the state should take more responsibility based on traditional values and use social media more consciously in line with these values.

Key Words: Global epidemic, Covid-19, pandemic, values, social studies, teacher candidates.

Giriş

Dünya tarihi, insanın varoluşuyla başlayan ve günümüze kadar gelen süreçte insanlığın kaderini değiştirecek nitelikte birçok olaya şahitlik etmiştir. Bu olaylar, insanların neden olduğu kadar insan dışı faktörlerin de etkili olduğu sebeplerden kaynaklanmaktadır. Yaşanan her olay, ortaya çıkardığı sonuçlar ve insanlar üzerindeki etkisi kadar önem arz etmektedir. Bu bağlamda salgın hastalıkların insanlık tarihi açısından

çok önemli bir noktayı teşkil ettiği söylenebilir. Salgınlar, tarihsel süreçte dünyanın birçok yerinde birçok kez farklı hastalık türleri şeklinde ortaya çıkmış ve birçok insanın ölümüne yol açmıştır. Bu ölümler, salgının türü, yayılım şekli ve etkili olduğu alana göre bireysel ya da kitlesel şekilde gerçekleşmiştir. Salgınların seyri, ortaya çıktığı coğrafyanın iklim yapısı, yaşam şekilleri, kültürel özellikleri, nüfus yoğunluğu ve sağlık koşulları gibi etmenlere bağlı olarak da değişim göstermiştir. Bu etmenlerin salgınların yayılım hızı ve ölüm oranları üzerinde belirleyici olduğu kadar salgınlara çare bulma konusunda da etkili olduğu ifade edilebilir (Caley vd., 2008). Salgınların bulaşıcı bir özellik taşıması, yarattığı korku ve endişe, insanlar üzerinde büyük bir paniğe ve kaygıya neden olmaktadır. Salgınlar, insanları belirsiz bir şekilde bir bekleme sürecine itmekte ve bu durum da insanların davranışları üzerinde psiko-sosyal anlamda olumsuz bir algı oluşturmaktadır (Selamzade, 2020). İnsanların salgın hastalıklar karşısında gösterdiği tepki ve o hastalığı algılayış biçimi bir anlamda salgınla uyumunu belirlemektedir. Bu uyum ise toplumların ve devletlerin salgınla mücadelede gücünü ortaya koyması, direnç göstermesi ve en az kayıpla, en kısa sürede bu sorundan kurtulması anlamında büyük önem taşımaktadır. Özellikle insanların bireysel anlamda gösterdiği hassasiyet ve duyarlılık, toplumsal manada bir bilincin ve ortak aklın oluşumuna imkân sağlamaktadır (Hekler et. al., 2008).

Tarihte birçok coğrafyada, belli dönemlerde birçok salgın hastalık baş göstermiştir. Bu hastalıkların isimleri ve ortaya çıkma sebepleri farklı olsa da sonuçları insanlık açısından çoğunlukla benzer bir karakter taşımaktadır. Bu sonuçlar genellikle ölümler neticelenmiş, insanların yaşamını değişik şekillerde etkilemiş ve birçok açıdan sınırlandırmıştır (Özkan vd., 2020). Dünya tarihine kronolojik olarak bakıldığında meydana gelmiş belli başlı salgın hastalıklar ve bunların ortaya çıktığı zaman, neden-sonuç ve tedavi süreçlerine ilişkin şunlar ifade edilebilir: Çiçek salgını, 12. yüzyılda virüs kaynaklı ortaya çıkmış, çocuk ölümlerine neden olmuş ve aşı ile tedavisi bulunmuştur. Lepra salgını, 13. yüzyılda bakteri kaynaklı ortaya çıkmış, vücutta bozulmalar ve toplumdan dışlanmaya neden olmuş ve antibiyotik ile tedavisi bulunmuştur. Veba salgını, 14. yüzyılda bakteri kaynaklı ortaya çıkmış, kitlesel ölümlere neden olmuş tedavisi tam olarak bulunamamıştır. Frengi salgını, 15. yüzyılda bakteri kaynaklı ortaya çıkmış, cinsel hastalıklara neden olmuş ve antibiyotik ile tedavisi bulunmuştur. Dizanteri salgını, 16. yüzyılda virüs, bakteri ve amip kaynaklı ortaya çıkmış, suları kirleterek yoksulluğa neden olmuş ve antibiyotik ile tedavisi bulunmuştur. Verem salgını, 17. yüzyılda bakteri kaynaklı ortaya çıkmış, hijyen, yetersiz beslenme ve yoksulluğa neden olmuş ve antibiyotik ile tedavisi bulunmuştur. Kolera salgını, 19. yüzyılda bakteri kaynaklı ortaya çıkmış, su kirliliği, yetersiz beslenme ve yoksulluğa neden olmuş ve antibiyotik ile tedavisi bulunmuştur. AIDS salgını, 20. yüzyılda virüs kaynaklı ortaya çıkmış, cinsel hastalıklara neden olmuş ve antiretroviral ile tedavisi bulunmuştur. Ebola, Kuş, Domuz, Deli Dana, KKKA, SARS ve MERS salgını, 21. yüzyılda virüs kaynaklı ortaya çıkmış, turizm sektöründe bölgesel gerilemeye neden olmuş ve ilaç ve aşı ile tedavisi bulunmuştur. Grip salgını, tarihte birçok dönemde farklı coğrafyalarda

virüs kaynaklı ortaya çıkmış, kitlesel ölümlere ve sosyo-ekonomik hayatın durmasına neden olmuş ve antibiyotik ve aşı ile tedavisi bulunmuştur (Alpago, 2015).

Günümüz dünyasında iletişim, ulaşım ve bilgi teknolojileri alanında meydana gelen hızlı değişim ve gelişim süreçleri toplumları birçok açıdan etkilemektedir. Bu süreçte dünya genelinde insanlar arası ilişkiler, iletişim, insan-çevre etkileşimi, doğal kaynakların tüketimi, akıllı sistemlerin kullanımı, dijitalleşme vb. birçok alanda bir dönüşüm hareketi yaşandığı ifade edilebilir. Tüm bu gelişmeler “küreselleşme” olarak ifade edilen bir olguyu beraberinde getirmekte ve dünyanın herhangi bir yerinde meydana gelen bir olay, kısa sürede dünyanın genelini etkileyebilmektedir. Bu bağlamda küreselleşme olgusu içerisinde değerlendirildiğinde, günümüzde ortaya çıkan salgınların seyri, bunun insanları etkileme biçimi, yayılım hızı ve ölüm oranları tarihin diğer dönemlerinde yaşanan salgınlara göre değişiklik gösterebilmektedir. Yakın zamanda ortaya çıkan ve tüm dünyayı etkisi altına alan yeni coronavirus (Covid-19) salgını da bu çerçevede değerlendirilebilir (Çelik, 2020).

2019 yılının aralık ayında Çin’in Hubei Eyaleti Wuhan şehrinde ortaya çıkan yeni coronavirus (SARS-CoV-2) ölümcül bir solunum sendromu salgınına yol açmıştır (WHO, 2020). Coronavirus kuşlarda ve memelilerde hastalıklara sebep olan ve Coronaviridae familyasının iki alt familyasından birini oluşturan virüslerdir (Wikipedia, 2020). Dünya Sağlık Örgütü 11 Şubat 2020 tarihinde coronavirus kaynaklı ortaya çıkan bu hastalığa “Covid-19” adını vermiştir. Covid-19 isminin “corona”nın co’su, “virüs”ün vi’si ve hastalık kelimesinin İngilizcesi “disease” sözcüğünün d’sinden türetildiğini ifade etmiştir. Ardından bu hastalık, küresel toplum üzerinde ki etkisinin giderek artması üzerine Dünya Sağlık Örgütü tarafından 11 Mart 2020’de küresel salgın anlamına gelen “pandemi” olarak ilan edilmiştir (BBC, 2020). Yapılan araştırmalarda hastalığa ilişkin ilk vakaların büyük çoğunluğunun Wuhan şehrinde kümes hayvanları, yarasalar, dağ sıçanları ve yılanlar gibi çeşitli canlı hayvan türlerini içeren Huanan Deniz Ürünleri ve Canlı Hayvan Toptan Satış Pazarı ile bağlantılı olduğu saptanmıştır (Sohrabi vd. 2020). Virüsün zoonotik yapıda olduğu, muhtemel konak olan yarasalar ve pangolinlerden insana geçtiği (Deng, 2020) ve insandan insana da hızlı bir geçişinin olduğu yapılan çalışmalarla doğrulanmıştır (Lu et. al., 2020). Üst solunum yolları semptomlarıyla ortaya çıkan, ölüm potansiyeli yüksek bu hastalığın genel belirtileri çoğunlukla kuru öksürük, nefes darlığı, ateş ve kas ağrıları olduğudur (Kırık ve Özkoçak, 2020).

Covid-19 salgını, ortaya çıktığı andan kısa bir süre sonra küresel bir pandemi haline dönüşerek tüm dünyayı etkisi altına almıştır. Çin’den başlayarak dünya geneline yayılan bu salgının merkez üssü önce Avrupa kıtası olmuş, ardından Amerika Birleşik Devletleri vaka sayısı ve ölüm oranında dünyada ilk sıraya yerleşerek salgının yeni üssü haline gelmiştir. Devam eden süreçte hemen hemen tüm dünya ülkeleri bu salgından farklı oranlarda etkilenmiştir. Bu salgın çoğunlukla belirli bir yaşın üzerindeki “yaşlı” olarak tabir ettiğimiz ve aynı zamanda kronik rahatsızlığı olan insanları daha

çok etkilemiştir. Ölüm oranlarına baktığımızda ise, çoğunlukla vaka sayısı ile bir paralellik arz etmemekle birlikte, ülkelerin gelişmişlik düzeyi, sağlık sistemleri, alınan önlemler, nüfus yaş aralığı ve toplumsal bilinç gibi faktörlere bağlı olarak değişiklik gösterdiği ifade edilebilir. Salgın sürecinin en az hasarla atlatılabilmesi ve sağlıklı bir şekilde yürütülebilmesi için özellikle ülke yönetimlerinin, merkezi anlamda güçlü tedbirler alması, tıbbi anlamda hızlı müdahalelerde bulunması ve halkına güven verici bilgilendirmeler sunması son derece önemlidir. Toplumsal anlamda bireylere düşen sorumluluk ise, hastalığın damlacık yoluyla bulaşma riskine karşılık, alınan tedbirler kapsamında sokağa çıkma yasağına uyarak izole bir şekilde süreci evde geçirmeleri, hijyene dikkat etmeleri ve maske kullanarak sosyal mesafeyi korumalarıdır (Güreşçi, 2020).

Covid-19 sadece tıbbi anlamda değil aynı zamanda psikolojik, sosyolojik, ekonomik, politik ve etik açıdan insanları ve toplumları etkileyen birçok sonucu beraberinde getirmiştir. Ülkelerin ve toplumların böyle bir salgına karşı tam olarak hazır olmaması, alınacak tedbir ve önlemlerde bazı gecikme ve aksaklıkların yaşanması, insanların bir kısmında salgına ilişkin yeterli farkındalık ve bilincin oluşmaması ve ayrıca hastalığın bulaşma hızının yüksek olması epidemik yayılımın bir anda pandemiye dönüşmesine neden olmuştur (WanderWeele, 2020; Üstün ve Özçiftçi, 2020). Gözle görülemeyecek kadar küçük bir virüsün, sosyal hayattaki yakın fiziksel temas yoluyla çok hızlı bir şekilde yayılım göstererek tüm insanlığı tehdit etmesi; insanlar arası ilişkileri, toplumların yapısını ve devletlerin işleyişlerini şekillendiren ve değiştiren önemli bir olguya dönüşmesine yol açmıştır. Bu salgın, insanların ve devletlerin ayrı ayrı ya da çatışarak değil de işbirliği yaparak ve yardımlaşarak daha iyi ve sağlıklı bir yaşama kavuşacaklarını ispatlayan bir süreç olmuştur (Afacan ve Avcı, 2020).

Covid-19 küresel salgınının insanlar üzerinde yarattığı etki incelendiğinde, toplumların eğitim ve hastalıklara karşı bilinçlilik ve farkındalık düzeyinin yüksek olmasının, hastalıkların yayılması ve önlenmesinde büyük önem taşıdığı ifade edilebilir. İnsanların yaşam alışkanlıkları, kültürel özellikleri, ilişki biçimleri ve genel toplumsal anlayışının bu salgının kısa sürede bitmesinde etkili olan faktörler olduğu söylenebilir. Bunun yanında insanların zorda kaldığı ve toplumların sıkıntı yaşadığı birçok durumda göz ardı edilen ya da çok fazla ön plana çıkmayan bir unsur vardır ki insanlık bir ölçüde bundan güç alır ve yaşadığı zor ve sıkıntılı süreçten kurtulmaya çalışır. Bu unsur, ülkeden ülkeye farklılık gösterebilen ve toplumların ortak inanç, düşünce, tutum ve anlayışını yansıtan “değer” olarak nitelendirdiğimiz gizil güçlerdir (Caley, 2008). Değerler, insanların hayata karşı değer yargıları için oluşturdukları standartlar ve prensiplerdir (Strong, 1976). İçinde yaşadığımız çağın sahne olduğu hızlı değişim ve gelişimlere hazırlıklı olunması ve akabinde oluşan problemlere çözüm bulunması büyük önem arz etmektedir. Bu bağlamda insanların çağa ayak uydurabilmeleri, toplumla barışık ve hayatla uyumlu bir şekilde yaşamaları noktasında ihtiyaç duyulan unsurların başında sahip olunan değerler gelmektedir (Er, Ünal ve Gürel, 2016).

Covid-19 salgını, tarihsel anlamda bakıldığında yayılım hızı, etkilenme oranı ve ölüm sayısı açısından ortaya çıkardığı sonuçlar itibariyle insani bir kriz olarak değerlendirilebilir. İnsanların beklenmedik, daha önce tecrübe etmedikleri bu ani olay karşısında gösterdikleri tepkinin niteliği, sahip oldukları değerlere olan inançlarını da göstermesi açısından büyük önem taşımaktadır. Değerlerin, bu krizin sağlıklı, insanları çok fazla sıkıntıya sokmayacak şekilde ortak bir anlayışla ve en az hasarla atlatılması noktasında kilit bir rol üstlendiği ifade edilebilir. Çünkü değerlerin bağlayıcı, güçlendirici, umut verici ve pozitif bir yönelime kapı açan özelliklerinin olduğu aşıkardır. Değerlerin bu tür durumlarda insanları bir arada tutan, yardımlaşmayı ve birlikteliği pekiştiren özellikle moral-motivasyonu yükselten bir yönünün olduğu da unutulmaması gereken diğer bir husustur. Bu nedenle küçük yaşlardan itibaren toplumları bir arada tutan saygı, sevgi, aile birliğine önem verme, dayanışma ve duyarlılık gibi değerlerin bireylere kazandırılmasında üstlendiği rol bakımından eğitim kurumları ayrı bir öneme sahiptir. Bu amaçla başta kök değerler olmak üzere ilgili disiplinler tarafından kazandırılması ön görülen pek çok değer farklı dersler aracılığıyla genç nesillere aktarılmaktadır.

İlköğretim düzeyinde verilen sosyal bilgiler dersinin disiplinler arası bir yapıya sahip olması ve kültür aktarımında önemli bir görev üstlenmesinden ötürü değerler eğitimi ile arasında çok sıkı bir ilişki olduğu görülmektedir (Gürel ve Çetin, 2018; Mindivanlı, Küçük ve Aktaş, 2012; Ulusoy ve Gülüm, 2009). Sosyal bilgiler dersi, programın amaçlarında da yer bulan; sorumluluklarını yerine getiren, kültürel mirasın korunması ve geliştirilmesi gerektiğini kabul eden, milli ve manevi değerleri benimseyen, ülkesini ve dünyayı ilgilendiren konulara duyarlı olan vatandaşlar yetiştirmeyi amaçlamaktadır (Millî Eğitim Bakanlığı [MEB], 2018). Bu niteliklere sahip vatandaşları yetiştirecek olan geleceğin sosyal bilgiler öğretmenlerinin de öncelikle bu değerlerle donatılmış olması ve zor koşullar altında hangi değerleri daha önemli gördüğünün bilinmesi gerekmektedir. Bununla birlikte Covid-19 küresel salgınının yarattığı tecrit ortamında bu değerlerin belirlenmesi, Türk toplumunun salgınlar gibi beklenmedik zorlu koşullar da güç aldığı değerlerin neler olduğu hakkında fikir vermesi adına oldukça önemli görülmektedir. Birey, toplum ve devletin pandemi koşullarında hangi değerleri öne çıkarması gerektiğinin bilinmesi ise eğitimciler ve politika yapımcılar tarafından pandemi ortamının yaratmış olduğu zor koşulların üstesinden gelebilmek için yol gösterici olacağı düşünülmektedir.

Daha önceki dönemlerde yaşanmış olan salgınlara göre daha bulaşıcı ve yıkıcı etkileri olan Covid-19 salgınıyla birlikte tüm dünyada insanlar “büyük tecrit” diyebileceğimiz bir döneme girmiştir. Bu durum özellikle de genç neslin oldukça yoğun olarak kullandığı (Durak ve Seferoğlu, 2016) sosyal medya araçlarının (*Facebook, Twitter, Instagram, LINE vb.*) kullanımına olan ilgiyi tüm dünyada daha da artırmış ve insanlar zamanlarının önemli bir kısmını sosyal medyada geçirmeye başlamışlardır (Kemp, 2020; Lin, 2020). Salgına ilişkin pek çok bilginin sosyal medya araçlarıyla hızla yayı-

lıyor olması salgın ortamında bu araçların, olumlu mesajları yayma, değer odaklı ve bilinçli kullanılması gerektiğini de göstermiştir (Kırık ve Özkoçak, 2020; Lin, 2020). Bu nedenle sosyal bilgiler öğretmen adaylarının Covid-19 salgınıyla ilgili olarak sosyal medya araçlarının nasıl kullanılması gerektiğine ilişkin görüşlerinin alınması önemli görülmektedir. Tüm bu verilenlerden hareketle bu çalışmada, sosyal bilgiler öğretmen adaylarının,

- Küresel salgınlar karşısında hangi değerlerden güç alındığı,
- Salgın ortamında birey, toplum ve devlet olarak hangi değerlere sahip olunması gerektiği,
- Sosyal medya araçlarının pandemi ortamında değerlerimize uygun nasıl kullanılması gerektiğine ilişkin görüşlerinin incelenmesi amaçlanmıştır.

Yöntem

Araştırmanın Modeli

Bu araştırma nitel betimsel durum çalışması deseninde yürütülmüştür. Durum çalışmalarının temel amacı, ne, nasıl ve niçin sorularına cevap arayarak süreci anlamaya çalışmaktır (Gürbüz ve Şahin, 2014, s. 108). Aynı zamanda durum çalışmaları güncel bir olgunun gerçek yaşam çerçevesi içinde incelenmesi için uygun bir desendir (Yıldırım ve Şimşek, 2013, s. 45). Bu çalışmada da Koronavirüs (Covid-19) salgınının Türk toplumunda ortaya çıkardığı etkiler karşısında öğretmen adaylarının onları hayata bağlayan, onlara güç veren değerlerin neler olduğuna yönelik görüşlerinin alınması amacıyla durum çalışması deseni kullanılmıştır. Bu amaçla da nitel çalışmalarda en fazla kullanılan veri toplama tekniklerinden yarı yapılandırılmış görüşme tekniği (Yıldırım ve Şimşek, 2013) tercih edilmiştir.

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu bir devlet üniversitesinin eğitim fakültesinde öğrenim gören toplam 185 sosyal bilgiler öğretmen adayı oluşturmaktadır. Nitel çalışmalarda örneklem büyüklüğüne ilişkin bir kural bulunmamakla birlikte (Patton, 2015, s. 244) elde edilen verilerin zenginliği için bu sayının yeterli olduğu söylenebilir (Creswell, 2013). Araştırma grubunda yer alan öğretmen adayları amaçlı ve ölçüt örnekleme yöntemleri kullanılarak belirlenmiştir (Palinkas et al., 2013). Bu yöntemlerin seçilmesinde ise araştırma grubunu oluşturacak bireylerin ve incelenecek durumların bilgi verme açısından zengin olması etkili olmuştur (Patton, 2014). Bu amaçla çalışma grubunu oluşturan bireylerin sosyal bilgiler öğretmenliği lisans programında okuyor olmaları ve sokağa çıkma yasağı bulunan yaş grubunda bulunmaları ölçüt olarak alınmıştır. Sosyal bilgiler öğretmenliği okuyor olma ölçütü, bu programda verilen derslerin değerler eğitimi ve kültür aktarımında oldukça önemli bir yeri olması ve bu programa ait müfredatın salgınlar ve afetlerle ilgili içeriğe de sahip olmasındandır. Ayrıca salgın döneminde devlet tarafından alınan önlemlerden ötürü bu yaş grubunun dışarı

çıkışlarına sınırlama getirilmesi ve ev ortamında daha fazla süre geçirmiş olmaları belirleyici olmuştur. Araştırma grubunda yer alan öğretmen adaylarının cinsiyet ve sınıf düzeylerine ilişkin bilgiler Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1. Çalışma grubunun demografik özelliklerine ilişkin veriler

Değişkenler	Alt değişkenler	n	%
Cinsiyet	Kadın	129	70
	Erkek	56	30
	<i>Toplam</i>	185	100
Sınıf Düzeyi	1.Sınıf	46	25
	2.Sınıf	53	29
	3.Sınıf	41	22
	4.Sınıf	45	24
	<i>Toplam</i>	185	100

Tablo 1’de verildiği üzere çalışma grubunu oluşturan birey sayısının toplam 185 kişi olduğu, bunlardan cinsiyeti kadın olanların oranının %70 (129), erkek olanların ise %30 (56) olduğu görülmektedir. Çalışma grubunu oluşturan bireylerin cinsiyet dağılımlarındaki büyük farklılığın nedeni, bu programı daha çok kadın öğrencilerin tercih etmesine bağlanabilir. Bununla birlikte katılımcıların sınıf düzeylerine göre dağılımlarına bakıldığında ise 1. sınıf %25 (46), 2. sınıf %29 (53), 3. sınıf 22 (41) ve 4. sınıf %24 (45) olduğu görülmektedir.

Veri Toplama Aracı ve Verilerin Toplanması

Araştırmanın deseni olan durum çalışmalarında temel veri toplama tekniklerinden biri yarı yapılandırılmış görüşme tekniğidir (Glesne, 2013). Bu çalışmada da yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak veriler toplanmıştır. Bu amaçla araştırmacılar tarafından cinsiyet ve sınıf düzeyine ilişkin iki demografik bilgi sorusu ve üç açık uçlu sorudan oluşan bir görüşme formu hazırlanmıştır. Hazırlanan görüşme formuna alanda uzman kişilerin de görüşleri alınarak son şekli verilmiş ve Microsoft Forms sistemine aktarılmıştır. Veri toplama aracı olarak Microsoft Forms’un kullanılmasının nedeni salgının etkisine maruz kalmamak, sosyal mesafenin korunması ve hedef kitlenin sokağa çıkma yasağı olduğu ifade edilebilir. Bu durum çalışmanın bir sınırlılığı olarak da ifade edilebilir. Ayrıca, nitel araştırmalarda görüşmeyi yönlendirmek için kullanılacak bir formun görüşmeden önce hazırlanması önemli görüldüğünden (Lichtman, 2013) Microsoft Forms üzerinde katılımcılara yönelik gerekli yönlendirici ve bilgilendirici açıklamalar da yapılmıştır. Görüşme formunda yer alan sorular ise şunlardır:

S1. Yaşamış olduğumuz bu süreci hangi değerlerimizden güç alarak atlatmaya çalışıyorsunuz? Nasıl?

S2. Sizce yaşamış olduğumuz bu süreçte birey, toplum ve devlet olarak hangi değerlerimize bağlı olmalıyız? Neden?

S3. Sizce böyle bir ortamda bireyler olarak sosyal medya (Facebook, Instagram, Twitter vb.) araçlarını değerlerimize uygun nasıl kullanılabiliriz?

Verilerin Analizi

Araştırmada elde edilen verilerin analizinde nitel araştırma analiz tekniklerinden tematik analiz tekniği kullanılmıştır. Tematik analiz, elde edilen veriler içinde tema ve örüntüler aramaya dayalı bir analizdir. En önemli aşaması ise verilerin kodlanması aşamasıdır (Glesne, 2013, s. 259). Bu çalışmada öncelikle tüm veriler bu yöntemle uygun olarak okunmuş, daha sonra kodlar anlaşılma çalışılmış ve en sonunda da benzer kodlar belirlenerek uygun temalar altında toplanarak sunulmuştur.

Elde edilen veriler analiz aşamasından sonuç aşamasına kadar bir dizi geçerlik kontrolüne de tabi tutulmuştur. Öncelikle araştırmacı tarafından ulaşılan kodlamaların daha geçerli olması amacıyla farklı bir araştırmacıya başvurulmuştur. Böylece kodlamalara yönelik kodlayıcılar arası uyuma bakılmıştır (Miles ve Huberman, 2015). Verilerin analizi neticesinde ulaşılan kodlar ve temalar katılımcıların ifadeleri eşliğinde yorumlanmıştır. Oluşturulan temaların tutarlılığının sağlanması amacıyla farklı alan yazın kaynaklarına da başvurulmuştur. Verilerin analizine ilişkin sonuçların değerlendirilmesinde bir dış denetçiden yardım alınması önemli görülmektedir (Creswell, 2013). Bu nedenle analiz sonuçlarını kontrol etmek için bir dış denetçiden yardım alınmış ve elde edilen sonuçlar aşamalı olarak birlikte değerlendirilmiştir.

Veri analizi sonucunda ulaşılan sonuçlar tabloleştirilmiş ve bulgular kısmında katılımcılardan doğrudan alıntılara da yer verilerek yorumlanarak sunulmuştur. Bu bulgular yorumlanırken katılımcıların kimlik bilgilerinin gizli tutulması amacıyla her katılımcıya kodlar verilmiştir. Kodlama için önce cinsiyete göre bir sıralama yapılmış, sonra da sınıf düzeylerini gösterecek şekilde kadın öğretmenler için K1/1, K2/2...; erkek öğretmenler için ise E1/1, E2/2... gibi kodlamalar yapılmıştır.

Bulgular

Bu bölümde çalışmanın araştırma soruları kapsamında ulaşılan bulgular, araştırma sorularına uygun başlıklar altında yorumlanmış ve katılımcılardan doğrudan alıntılar yapılarak sunulmuştur.

1. Araştırma sorusuna yönelik bulgular

Bu başlık altında araştırmanın birinci sorusu kapsamında sorulan “Yaşamış olduğumuz bu süreci hangi değerlerimizden güç alarak atlarmaya çalışıyorsunuz? Nasıl?” sorusuna katılımcılar tarafından verilen cevaplar incelenmiştir. İfade edilen görüşler *bireysel değerler*, *toplumsal değerler* ve *dini değerler* adı altında temalandırılmış ve Tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 2. Covid-19 salgını karşısında güç alınan değerler

Tema	Kod	f	%
Bireysel değerler	Milli birlik ve beraberliğe olan inanç	24	22
	Temizlik	19	17
	Geleceğe olan umut	19	17
	Sabretme	12	11
	Altruizm (diğerkamlık)	5	5
	Milli tarih	5	5
	Saygı	4	4
	Sevgi	3	3
	Toplumsal duyarlılık	2	2
	<i>Toplam</i>	110	100
Toplumsal değerler	Aile bağları ve aile içi ilişkiler	44	68
	Sosyal yardımlaşma ve dayanışma	19	29
	Komşuluk ilişkileri	2	3
	<i>Toplam</i>	65	100
Dini değerler	Dini gerekleri yerine getirme (ibadet)	14	47
	Dua etme	12	40
	Şükretme	4	13
	<i>Toplam</i>	30	100

Tablo 2’de sunulan temalardan *bireysel değerler* temasında en fazla ifade edilen değerlerin *milli birlik ve beraberliğe olan inanç*, *temizlik*, *geleceğe umutla bakma* ve *sabretme* değerleri olduğu görülmektedir. Katılımcılar salgın döneminde birlik beraberliğe daha fazla ihtiyaç duyulduğunu, temizliğe verilecek olan önemle daha az oranda virüse maruz kalınacağını ve içinde bulunulan süreç her ne kadar zor olsa da sabır ve geleceğe umutla bakılarak, sevgi, saygı ve toplumsal duyarlılık içinde bu sürecin atlatılabileceği ifade edilmektedir. Bu tema altında katılımcıların dile getirdiği birkaç görüş şöyledir:

Büyükle her zaman temizliğin önemini vurgulardı, bunun önemini bir kez daha anladık. Geleceğe umutla bakarak güç almaya çalışıyorum. Çünkü şunu biliyorum: hangi koşulda olursak olalım, her zaman bizden daha kötü durumda olan birilerinin var olacağını hatırlayıp şükretmemiz gerekir. (K1/2)

Bilinmeyene (virüs) karşı korkuyorum ve uzak durmaya çalışıyorum. Çevremdeki insanları, sevdiklerimizi de etkilemek istemiyorum. (K15/2)

Yaşanmakta olduğumuz bu talihsiz olayı hem etrafımdaki insanları hem de kendimi koruyarak atlarmaya çalışıyorum. Var olan virüs en çok yaşlı kesime vurduğu için onların ihtiyacını karşılayarak geçirmeye çalışıyorum. Örneğin markete gittiğimde bile sadece kendim için değil etrafımdaki insanlar için de hem maske hem de eldiven takarak her iki tarafı da korumaya çalışıyorum. Özümüz de olan temiz olmak, yaşlılara yardım etmek veya diğer insanlar için hareket etmek bizim özümüzde ve geleneğimizde olan değerler ve bende bunlara atarmaya çalışıyorum. (K115/4)

İkinci tema olan *toplumsal değerler* teması altında ifade edilen değerler incelendiğinde en çok dile getirilen değerlerin *aile bağları ve aile içi ilişkiler ve sosyal yardımlaşma ve dayanışma* değerleri olduğu görülmektedir. Katılımcılar içinde bulunulan pandemi sürecinin aile bağlarının, komşuluk ilişkilerinin ve toplumsal dayanışmanın artırılması için uygun bir ortam sunduğunu ifade etmişlerdir. Konuyla ilgili olarak katılımcıların görüşlerinde birkaçı şöyledir:

Biz geçmişten günümüze hep birlik beraberlik içindeyiz, yine birlik beraberlik içinde atarmaya çalışıyoruz. Maddi durumu iyi olanlar olmayanlara yardım ediyor, maddi ve manevi destek yapılıyor. (E73/2)

Türk halkı aile kavramının ve aile değerinin farkında olan ve bu kavrama önem veren bir toplumdur. Bu zor süreçte eğitimimiz yarıda kalmıştır ve ülkemizdeki can kayıplarıyla, artan vaka haberleriyle birlikte olumsuz etkilenmişizdir. Fakat bu zor süreci atlatırken bana en büyük güç kaynağı ailem olmuştur. (K114/4)

Bu süreçte yardımlaşma değerimiz ön plana çıktı. Apartmanımızda oturan 65 yaş üzerindeki komşularımız daha fazla risk altında olduğundan onların halinden haberdar olarak pazar alışverişlerini karşılamada, alınacak ilaçlarını temin etmede onlara yardımcı olarak atarmaya çalışıyoruz. (K125/1)

Genel olarak Türk milleti ailesine ve aile bağlarına düşkün bir millet. Pandemi süresince evlerde kalmak durumunda olduğumuz şu süreçte, ailemizle iyi bağlar içinde yetiştirilmiş olma geleneğimizin bu süreci daha da kolay hale getirdiğini düşünüyorum. Eğer aile bizim için önemli bir yapı olmasaydı bu süreçte onlar ile sürekli evde kalma durumumuz bizi büyük ölçüde kötü etkileyebilir ve durumu zorlaştırabilirdi. Ben bu süreci daha çok aileme sığınarak atarmaya çalışıyorum. Örneğin aile bağları kuvvetli olmayan insanların yaşadığı bir ülkede

yaşıyor olsaydım, bu süreçte büyük ihtimalle tek başıma yaşıyor olacaktım. Bu da şu durumda isteyeceğim en son şey olur. (K128/4)

Birinci araştırma sorusuyla ilgili oluşturulan üçüncü tema ise dini değerlerin öne çıkmasından ötürü *dini değerler* adını almıştır. Bu temada katılımcılar tarafından en fazla dile getirilen görüşler ise *dini gerekleri yerine getirme (ibadet), dua etme ve şükretme* kodları kullanılarak ifade edilmiştir. Katılımcıların bir kısmı böyle zor bir süreçte dini değerlerin kişiyi güçlü kılacak en önemli unsurlar olduğunu ve tanrının yardımıyla bu sürecin atlatılacağını ifade etmişlerdir. Bu tema altında ifade edilen görüşlerden birkaçı ise şöyledir:

Dinimizden güç alıyorum, çünkü hayatımızda önemli bir yere sahiptir. Gerek temizlik gerek sabır gibi unsurlar bu süreçte bize güç vermektedir. Her akşam yatsı namazından sonra edilen dualar ise bu süreci atlatacağımıza inancımı daha da arttırmaktadır. (K184/2)

İnancıma tutunuyorum. Eğer ahiret inancına ya da bir tanrının varlığına inanmasam bu sürece tahammül etmemin bir manası olmazdı... (K130/4)

Bazı şeylerin görünür çözümleri olmadığı zamanlarda yani ancak çaresiz kaldığımızda inanç devreye girer. Ben de bu süreç içerisinde bol bol dua ederek ve güzel günlerimizin geri geleceğine inanarak öğrencilik görevimi evimden idare etmeye çalışıyorum. (K103/1)

2. Araştırma sorusuna yönelik bulgular

Bu başlık altında araştırmanın ikinci sorusu kapsamında sorulan “Sizce yaşamış olduğumuz bu süreçte birey, toplum ve devlet olarak hangi değerlerimize bağlı olmalıyız? Neden?” sorusuna katılımcılar tarafından verilen cevaplar incelenmiştir. İfade edilen görüşler kodlar halinde ifade edilmiş, *birey, toplum ve devlet* adı altında temalandırılarak Tablo 3’te sunulmuştur.

Tablo 3. Salgın ortamında birey, toplum ve devletin sahip olması gereken değerler

Tema	Kod	f	%
Birey	Sorumluluk almak	36	24
	Temizliğe önem vermek	22	15
	Zorunlu olmadıkça dışarı çıkmamak	15	10
	Sabırlı olmak	15	10
	Empati yapmak	13	9
	Bireysel önlemimizi almak	11	7
	Bilinçli olmak	10	7
	Sosyal mesafeye uymak	9	6
	Dini değerlerimize bağlı olmak	7	5
	İyimser olmak	5	3
	Yaşlıların yanında olmak	4	3
	Ülkemizi ve milletimizi sevmek	3	2
	<i>Toplam</i>		150
Toplum	Birlik ve beraberlik içinde hareket etmek	52	27
	Yardımlaşmak	37	19
	Birbirimize saygı duymak	35	18
	Devletin koyduğu kurallara uymak	28	15
	Birbirimizi sevmek	14	7
	Hoşgörülü olmak	10	5
	Anlayışlı olmak	7	4
	Siyasetten uzak durmak	3	2
	Yaşlılara saygılı olmak	3	2
	Durumun ciddiyetini kavramak	2	1
<i>Toplam</i>		191	100
Devlet	Vatandaşlarının ihtiyaçlarını karşılamak (sosyal devlet)	14	29
	Eylem ve kararlarıyla halkına güven vermek	7	14
	Halkının yanında olmak	6	12
	Daha fazla sorumluluk üstlenmek	6	12
	Gerekli güvenlik önlemlerini almak	4	8
	Çözümler üretmek	3	6
	Doğru kararlar almak	3	6
	Halkı doğru bilgilendirmek	3	6
	Kararların uygulanmasını sağlamak	3	6
<i>Toplam</i>		49	100

Tablo 3'te sunulan temalardan birinci tema olan *birey* temasında belirtilen görüşlere yönelik oluşturulan kodlar incelendiğinde en çok öne çıkan kodların *sorumluluk almak, temizliğimize önem vermek, zorunlu olmadıkça dışarı çıkmamak, sabırlı olmak, empati yapmak* kodları olduğu görülmektedir. Katılımcılar ifadelerinde, yaşanan pandemi karşısında herkesin bir sorumluluk alması gerektiği, temizliğe daha fazla önem verilmesini, zorunlu olmadıkça kimsenin dışarı çıkmamasını ve tüm bu süreçte sabırlı olunması gerektiğini belirtmişlerdir. Bununla birlikte empati yapılarak özellikle yaşlıların yanında olunması gerektiği, herkesin bireysel önlemini alarak daha bilinçli hareket etmesini de önemli gördükleri ifadelerinden anlaşılmaktadır. Bu temayla ilgili katılımcıların örnek birkaç ifadesi şöyledir:

Birbirimize olan sevgimize bağlı olmalıyız. Sevgimizi korursak, birbirimize zarar vermemek için kurallara uymamız gerektiğini de biliriz. (K1/2)

Birey olarak yaşamış olduğumuz bu süreçte üzerime düşen görevleri ve sorumlulukları en layıkıyla yerine getirmem lazım çünkü; bu hem vatani görevdir hem de toplumsal bir görevdir. (E14/4)

Bana göre siyaseti bir tarafa bırakıp kimin hangi partili olduğu önemsiz birlik içinde bu durumu atlatmamız gerek. Birbirimizin hayatlarını düşünmemiz gerek. Doğru olduğundan emin olduğumuz bilgileri insanlarla paylaşmalıyız. Birbirimizi ellerimizi yıkamaya ve hijyene önem vermek konusunda uyarmalıyız. (K66/1)

Öncelikle evlerde kalmalıyız ve devletin uygun gördüğü kuralları yerine getirmeli evimizden çıkmamalıyız. Sonrasında hijyene dikkat etmeli evin içindeyim zaten bana nerden bulaşabilir ki mantığıyla davranmadan sık sık dezenfekte etmeli ellerimizi temiz tutmalıyız. Sadece ellerimizi değil tüm vücudumuzu temiz tutmak için çabalamalıyız. (E75/1)

İkinci tema olan *toplum* temasında katılımcılar tarafından en çok dile getirilen görüşler, *birlik ve beraberlik içinde hareket etmek, yardımlaşmak, birbirimize saygı duymak, devletin koyduğu kurallara uymak* kodları çerçevesinde ifade edilmiştir. Katılımcılara göre toplum olarak birlik ve beraberliğin korunması, insanların saygı, sevgi ve hoşgörü içinde birbirine yardım etmesi ve salgınla mücadele için devlet tarafından konulmuş olan kurallara uyulması ile sürecin daha kolay atlatılabileceği dile getirilmiştir. Ayrıca katılımcılar tarafından bu süreçte toplumdaki farklı siyasi görüşlerin veya diğer farklılıkların ayrıştırıcı unsurlar olarak görülmemesi, hoşgörü ve anlayış çerçevesinde insanların birbirine yaklaşması gerektiği ifade edilmiştir. Konuyla ilgili birkaç katılımcının görüşü şöyledir:

Toplum olarak hepimiz birbirimizden sorumluyuz ve bu süreçte bir kişi binlerce kişiyi etkiliyor. Bencilce davranmamalıyız. Toplum olarak alınan kurallara uyulmalı ve gereken tedbirlere uymalıyız. (K39/4)

Toplum için ciddiyet ve yardım severlik: Durumun ciddiyetinde olup işi olmayan herkes evde kalmalıdır ve virüsün yayılma hızının düşmesine yardımcı olmalıdır. Yardım edebilecek olan insanların bu zor dönem de elinde olanı paylaşmaktan korkmamalıdır. (K111/4)

Öncelikle kendimizden başlarsak yani birey olarak düşünersek, bu pandemi döneminde en önemli değerlerden ikisi empati kurmak ve diğerkamlık. Toplum bir vücut bireyler ise vazgeçilmez hücreleridir. Toplumu oluşturan birey sadece kendi yararını değil diğer insanların yararını gözetip bu sorumlulukla hareket ederse birey toplumsal görevini yerine getirmiş olur. Toplum olarak alınan kararlara uymamız aşırılığa kaçmamamız bilinçli ve örgütlü hareket etmemiz gerekiyor. (K121/3)

Toplumda ihtiyacı olanlara yardım ederek hep birlikte bu süreci atlama için gayret göstermeliyiz. (E124/1)

Üçüncü tema olan *devlet* temasında ifade edilen görüşlerin ortak noktası, sosyal devlet anlayışı gereği devletin halkın ihtiyaçlarını gözetmesi ve gidermesi yönünde olmuştur. Konuyla ilgili oluşturulan kodlar da incelendiğine devletin *vatandaşlarının ihtiyaçlarını karşılamak (sosyal devlet), eylem ve kararlarıyla halkına güven vermek, halkının yanında olmak, daha fazla sorumluluk üstlenmek ve gerekli güvenlik önlemlerini almak* kodlarının öne çıktığı görülmektedir. Kodlardan da anlaşılacağı üzere katılımcılar, devletin salgın dönemlerinde daha fazla sorumluluk üstlenmesini, halkına güven vermesini, her türlü ihtiyacı için onun yanında olduğunu göstermesini, ortaya çıkabilecek sorunlara karşı gerekli güvenlik önlemlerini alması ve çözümler bulabilmesi gerektiği yönünde beklentiye sahiptir. Bu tema altında katılımcıların ifade ettiği birkaç görüş şöyledir:

Devlet olarak düşündüğümüzde devlet elbette halkının can ve mal güvenliğinden sorumlu yapıdır ve bundan asla taviz vermemelidir. Bulduğumuz bu süreçte ve üzerine düşen görevleri yapmalıdır. (E14/4)

Devlet her zaman olması gerektiği gibi bu süreçte halkının yanında fazlasıyla yer almalı. Maddi imkânı el vermeyenler tespit edilmeli ve gerekli yardım sağlanmalı. Manevi olarak da insanlara güven vermeleri gerekiyor. Milletlin psikolojisini yüksekte tutacak girişimlerde bulunulmalı. (K39/4)

Devlet olarak ise binlerce yıllık Türk devlet töresi ve kanunu çerçevesinde “Sosyal devlet” anlayışıyla halka sahip çıkılmalı ve halk maddi ve manevi desteklenmelidir. (E166/2)

Devlet olarak alınan önlemlerin bu işi bilen kişiler tarafından alındığını ve bizi bu durumdan kurtaracağına gerçeklik çerçevesinde anlatmalı ve halkı inandırmalıyız. (K151/1)

3. Araştırma sorusuna yönelik bulgular

Bu başlık altında araştırmanın üçüncü sorusu olan “*Covid-19 gibi küresel salgınların yaşandığı bir ortamda bireyler olarak sosyal medya (Facebook, Instagram, Twitter vb.) araçlarını değerlerimize uygun nasıl kullanabiliriz?*” sorusuna katılımcılar tarafından verilen cevaplar incelenmiştir. İfade edilen görüşler *nitelikli vakit geçirme ve iletişim, doğru bilgiye ulaşma ve bilgi paylaşımı, toplum faydasını gözeten paylaşımlar yapma* adı altında temalandırılmış ve Tablo 4’te sunulmuştur.

Tablo 4. Salgın ortamında sosyal medya araçlarının değerlere uygun kullanımı

Tema	Kod	f	%
Nitelikli vakit geçirme ve iletişim	Akrabalarla iletişim kurma	22	32
	Moral verici paylaşımlar yapma	18	26
	Eğlenceli vakit geçirme	10	15
	Evde kal çağrısında bulunma	10	15
	Aile bağlarını güçlendirme	8	12
	<i>Toplam</i>	68	100
Doğru bilgiye ulaşma ve bilgi paylaşımı	Bilgilendirici paylaşımlar yapma	53	54
	Edinilen bilgileri sorgulama	23	23
	Gündemi takip etme veya oluşturma	17	17
	Yetkili kişi ve kurumları takip etme	6	6
<i>Toplam</i>	99	100	
Toplum faydasını gözetin paylaşımlar yapma	Panik oluşturacak paylaşımlar yapmama	12	21
	Saygılı davranma	11	20
	Yardım kampanyaları düzenleme	10	18
	Birlik ve beraberlik duygusunu geliştirme	9	16
	İhtiyaç sahiplerinin sesini duyurma	8	14
	Toplumsal farkındalık yaratma	6	11
	<i>Toplam</i>	56	100

Tablo 4’te verildiği üzere *nitelikli vakit geçirme ve iletişim* temasında salgın ortamının katılımcılar, sosyal medya araçlarını kullanım amaçlarını *akrabalarla iletişim kurma, moral verici paylaşımlar yapma, eğlenceli vakit geçirme, evde kal çağrısında bulunma* ve *aile bağlarını güçlendirme* kodlarını kullanarak ifade etmişlerdir. Katılımcılar sosyal medya

araçlarının en fazla akrabalarla iletişim kurma ve insanlara salgın sürecinde moral verecek paylaşımlar yapma amacıyla kullanılması gerektiğini ifade etmişlerdir. Ayrıca katılımcılar, evde geçirilen süre boyunca sosyal medya araçlarının eğlenceli vakit geçirme, insanlara dışarı çıkamamalarına yönelik çağrıda bulunma ve aile bireyleri ile ilişkileri güçlendirme amaçlı kullanılabileceğini de belirtmişlerdir. Bu tema ile ilgili birkaç görüş şöyledir:

Aile ilişkileri hakkında bir takım resim yazı gibi unsurlar paylaşarak. Sosyal çevremizle ilişkimizin güçlendirmek amacıyla kullanmak. (K48/2)

Ben en çok WhatsApp'ı kullanıyorum sanırım. Çünkü bu süreçte sosyal mesafeyi korumak durumunda olduğumuzdan dolayı yüz yüze görüşemediğim ailemden insanlarla ya da sevdiğimle bu uygulama sayesinde istediğim şekilde iletişim kurabiliyorum. Burada da yine aile bağlarımız, insana değer verme sevgi değerimiz deoreye giriyor sanırım. (K128/4)

Oynadığımız oyunları veya güzel hikayeleri sosyal medya aracılığıyla arkadaşlarımızın da görüp okuması oynamasını sağlayıp onların da eğlenmesini sağlamak. (E158/1)

Doğru bilgiye ulaşma ve bilgi paylaşımı adıyla oluşturulan ikinci temada ise katılımcıların görüşleri *bilgilendirici paylaşımlar yapma, edinilen bilgileri sorgulama, gündemi takip etme veya oluşturma ve yetkili kişi ve kurumları takip etme* kodları ile ifade edilmiştir. Bu kodlardan en fazla ifade edilen ise sosyal medya araçları kanalıyla pandemi sürecine ilişkin insanları *bilgilendirici paylaşımlar yapma* kodudur. Ayrıca katılımcılar, sosyal medya ortamlarında karşılaşılan her türlü bilgiyi sorgulamak, yetkili kişi veya kurumları takip ederek bilgiyi kaynağından öğrenmek gerektiğini, sosyal medya üzerinden güncel olayları takip etme ve gerektiğinde gündem oluşturulmasını ifade etmişlerdir. Katılımcıların konuyla ilgili bu tema altında verilebilecek birkaç görüşü şöyledir:

Güntümüz teknoloji çağının vazgeçilmez unsurları haline gelen sosyal medya platformlarını yaş ortalaması yüksek aile içi veya dışı kişilerin virüs hakkında sosyal medyanın gücünden faydalanarak bilinçlendirilmeli. (E28/4)

Birbirimize destek olarak ve olayları abartmadan şeffaf bir şekilde ve aynı zamanda yalan karıştırmayarak sosyal medyayı kullanmalıyız. (K92/4)

Elimizden geldiğince pandemiye uygun bilgiler paylaşarak insanlara yardımcı olabiliriz ama bilgilerin bilim kurulu üyeleri, sağlık bakanlığı medya hesapları ve virüsle mücadelede bilgili kişilerin paylaştığı görüşleri paylaşmalıyız aksi takdirde insanlara yanlış bilgiler vererek onlara yanlış bilgiler verebilir, sağlığını riske atmış olabiliriz. (E174/2)

Araştırmanın üçüncü sorusuyla ilişkili olarak oluşturulan üçüncü tema ise *toplum faydasını gözeten paylaşımlar yapma* adlı temadır. Bu tema altında katılımcıların ifadele-

rinde en fazla öne çıkan kodların *panik oluşturacak paylaşımlar yapmama, saygılı davranma* ve *yardım kampanyaları düzenleme* kodları olduğu görülmektedir. Bununla birlikte katılımcılar toplumda birlik ve beraberlik duygusunu geliştirecek, ihtiyaç sahibi kişilerin belirlenmesi ve onların ihtiyaçlarının giderilmesini sağlayacak paylaşımlar yapma ve genel olarak toplumda salgına yönelik bir farkındalık yaratma amacıyla sosyal medya araçlarının geleneksel değerlere uygun olarak kullanılabilceğini belirtmişlerdir. Katılımcıların konuyla ilgili birkaç görüşü ise şöyledir:

Böyle bir ortamda bireyler olarak sosyal medya hesaplarımızdan yardım kampanyaları başlatabiliriz. Bu süreçte yardım ve dayanışma için de olmalıyız. Örnek: Yaşlılara yardım amacıyla sosyal destek ekibi kuruldu. Canlı yayında yardım kampanyaları başlatıldı. (E109/4)

Geleneklerimize bağlı olarak atacağımız fotoğraf ve videolar toplumu birbirine yakınlatacak ve bir bütün olacak şekilde kullanılmalıdır. Bu süreçte yapıcı bir dil kullanarak toplumu bir arada tutmak gerektiğini düşünüyorum. (K111/4)

Sosyal medyayı zorda kalmış yardıma muhtaç insanların sesini duyarak amacıyla kullanmalıyız örneğin; toplumun bu zorlu döneminde işinden ayrılmak zorunda olan bir bireyin evin ihtiyaçlarının giderememesi durumunda bu olaya şahit oluyorsak Instagram veya Twitter gibi araçlarla bu insanlara yardım eli uzatarak. (K153/1)

Sonuç ve Tartışma

Geçmişten günümüze, küresel salgınların insanlar ve toplumlar üzerinde oluşturduğu tahribat ve tahribat geri dönüşü olmayan çok kalıcı izler bırakmaktadır. İnsanlar salgın süreçlerinde yaşadıkları zorlu ve sıkıntılı günlerin yanında edindikleri kazanım ve çıkarımlarla yaşamlarına yeni bir boyut kazandırmakta ve farklı bir anlayışa bürünmektedirler. Son dönemde yaşanan Covid-19 küresel salgınını da bu çerçevede değerlendirmek doğru olacaktır. İnsan hayatının rutinini bozan bu olağanüstü olayın her insanda bıraktığı etki farklılık gösterebilmektedir. Bu durum insanların bu süreci nasıl, ne şekilde ve hangi zorluklara maruz kalarak geçirdiği ile yakından ilgilidir. İnsanların Covid-19 salgın dönemine girmeden önceki yaşam şekli ve hayat anlayışı ile bu dönem içindeki olaylar karşısında gösterdiği tepki, algılayış biçimi ve süreç yönetimi bu anlamda büyük önem taşımaktadır. Özellikle birçok insanın daha önce hiç tecrübe etmediği böyle bir olayla karşılaşması da bu sürecin üzerinde durulması ve iyi analiz edilmesi gereken bir durum olduğunun göstergesidir. Covid-19 küresel salgın sürecinde insanların psikolojik anlamda içinde buldukları buhranlı günlerde sarıldıkları ya da bir çıkış noktası olarak gördükleri en önemli unsurların başında, bu çalışmada da ortaya konulduğu gibi, değerler gelmektedir. Değerler genel anlamda zor zamanlarda, insanların inanç ve umutlarını taze tutan ve diğer insanlarla birlikte dayanışma ve beraberlik duygusunu arttıran özellikleri bünyesinde barındırmaktadır (Aspin, 2005).

Covid-19 küresel salgını karşısında güç aldığımız değerlere yönelik yapılan bu çalışmada ortaya çıkan sonuçlara bakıldığında farklı değerlerin ön plana çıktığı görülmektedir. Özellikle de katılımcılar salgınlar gibi zor koşullarda milli birliğin ve beraberliğin korunması gerektiğini, geleceğe umutla bakılmasını ve sabırlı olunmasını, aile bağlarının güçlendirilmesini, sorumluluk, yardım severlik ve sosyal yardımlaşmanın bu zamanlarda oldukça önemli olduğunu ifade etmişlerdir. Çalışma grubunu oluşturan sosyal bilgiler öğretmen adaylarının ifade ettikleri bu değerlerin daha önce de yapılan çalışmalarda ortaya konulan değerler paralelinde olduğu söylenebilir. Balcı ve Yanpar Yelken (2013) öğretmenler tüm değerleri önemli görse de en fazla öne çıkardıkları değerlerin dürüstlük, saygı, sorumluluk ve yardım severlik gibi değerlerin önemli olduğunu ifade etmişlerdir. Yılmaz (2013)'ın çalışmasında da öğretmen adaylarının özellikle aile birliğine önem verme, sorumluluk ve yardımseverlik değerlerini ön plana çıkardıkları görülmektedir. Dini değerler kapsamında ise çoğunlukla dini gerekleri yerine getirme (ibadet) ve dua etme değerlerinin kabul gördüğü ifade edilebilir. Kirman (2020)'ın çalışmasında da salgının insanların psikolojisi üzerindeki etkisi noktasında katılımcıların dini anlamda bu durumu; ilahi ikaz, imtihan ve musibet ve kader şeklinde yorumladıkları görülmektedir. Tüm bu verilenlerden hareketle bireylerin tercih ettikleri değerler, önem sıralamasında zaman ve koşullara göre farklılıklar gösterse de benzer olduğu söylenebilir.

Araştırmanın ikinci bulgusu kapsamında katılımcılar özellikle Covid-19 salgını karşısında salgının yayılmasının ve bulaşmasının engellenmesi için herkes tarafından sorumluluk alınmasını, sosyal mesafeyi korumak için gerekirse evden çıkılmamasını ve bu konuda sabırlı olunması gerektiğini belirtmişlerdir. Ayrıca, empati yapılarak virüse yakalanan kişileri anlamının önemli olduğunu da belirtmişlerdir. Covid-19 salgınının yayılması sonrası işyerlerinin kapanması ve üretimin yavaşlamasından dolayı pek çok kişinin işsiz kalması salgının olumsuz sonuçlarından birdir (Özbay, 2020). Bu nedenle katılımcılar özellikle toplumda yardımlaşma değerinin öne çıkarılmasını ve devletin halkın ihtiyaçlarını karşılamasını, halkın güvenliğini sağlamak için gerekli önlemleri almasını, kısaca sosyal devlet anlayışıyla (Karaca ve Çam, 2019) hareket etmesi gerektiğini ifade etmişlerdir. Bu bakımdan hem birey hem toplum hem de devletin sahip olması gereken değerlerin başında duyarlılık ve sorumluluk değerlerinin geldiği görülmektedir. Alan yazında doğrudan konuyla ilgili çalışmaya rastlanılmamış olsa da bazı çalışmalarda sosyal bilgiler öğretmenlerinin özellikle duyarlılık ve sorumluluk değerlerini önemsedikleri görülmektedir (Çelikkaya ve Filoğlu, 2014).

Covid-19 salgınıyla birlikte devletlerin almış olduğu önlemler özellikle de sokağa çıkma yasakları toplumda korkuları artırabilmektedir. Ayrıca, salgına ilişkin olumsuz görüntüler veya paylaşımlar da korku ve endişe kaynağı olabilmektedir (Lin, 2020; Cheung, 2015). Bu durum pandemi ortamında hareket serbestisi kısıtlanan bireylerin sosyal medya araçlarında geçirdikleri zamanı artırmıştır. Bu nedenle sosyal medyada yapılan paylaşımların korku ve endişeye neden olmaması ve yanlış bilgiler içermeme-

si oldukça önemli görülmektedir (Lin, 2020). Bu çalışmada da elde edilen bulgulara göre yapılan paylaşımların panik ortamı oluşturmayacak, doğru bilgiye dayalı paylaşımlar olması ve herkes tarafından da bu paylaşımlara ait içeriklerin sorgulanması ve güvenilir kaynaklardan bilgi edinilmesi gerektiği belirtilmiştir. Ayrıca katılımcılar, sosyal medya araçlarını başta iletişim kurmak, eğlenceli vakit geçirmek, araştırma yapmak, gündemi takip etmek için kullanmakta; sosyal medyada yardım kampanyaları gibi toplum faydasını gözeten paylaşımların yapılması, insanların moral ve motivasyonunu artıracak içeriklerin paylaşılması gerektiğini de önemli görmektedirler. Ulaşılan bu sonuçların daha önce yapılan çalışmalarda elde edilen sonuçları destekler nitelikte olduğu söylenebilir (Acun vd., 2018; Başoğlu ve Yanar, 2017; Aydın, 2016; Şahin, Kaynakçı ve Aytop, 2016; Solmaz vd., 2013). Bununla birlikte katılımcıların sosyal medya paylaşımlarını yaparken göz önüne alınması gereken değerlerin saygı, aile ilişkilerine önem, duyarlılık gibi değerler etrafında toplandığı ifade edilebilir. Bu sonucun da Karaduman vd., (2017) çalışmalarında da sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sosyal medyada yansıttıkları değerlere ilişkin elde ettikleri bulguyla benzer olduğu görülmektedir.

Genel olarak değerlendirildiğinde, Covid-19 küresel salgını tüm insanlığı farklı açılardan çok yönlü bir şekilde fiziksel ve psikolojik olarak olumsuz manada etkilemiştir. Bu etkilenmenin zararlarını en aza indirebilmek ve gerekli direnci ve mukavemeti gösterebilmek noktasında değerlere duyulan ihtiyaç her zamankinden daha fazla olmuştur. İnsanların değerlerden aldığı güç fiziksel anlamda güçlü olmalarını sağlarken, psikolojik anlamda da geleceğe umutla bakmalarını sağlayan bir dayanak oluşturmuştur. Bu bağlamda çalışmanın ortaya koyduğu sonuçlar göstermektedir ki zor ve sıkıntılı süreçlerde insanlar bireysel anlamda; birlik ve beraberlik içerisinde, dayanışmayı esas alan ve inancını ve umudunu kaybetmeyen bir anlayışla hayata tutunmaktadırlar. Toplumsal anlamda; sorumluluk alan, temizlik ve hijyene dikkat eden, kurallara uyan, empati yapan ve yardımlaşmayı ön planda tutan bir inançla yaşamlarını sürdürmektedirler. Sanal ortamda ise; insani bağları güçlendiren, özenli ve dikkatli hareket eden ve farkındalık ve duyarlılık sahibi bir tutumla hareket etmektedirler. Bu durum başta sosyal bilgiler eğitimi olmak üzere hemen her ders ve kademede değerler eğitiminin etkili bir yöntemle verilmesi, eğitimcilerin değer eğitimi konusunda gerekli hassasiyete sahip olması oldukça önemli kılmaktadır. Eğitim-öğretimle içinde yaşanılan toplumun birlik ve beraberlik içinde yaşaması, gelecek nesillerin toplumsal, kültürel ve çevresel duyarlılıkla donatılmış olması her türlü sorunla başa çıkabilmek için gerekli gücü sağlayacaktır. Yapılan bu çalışmadan hareketle sonraki çalışmalar için şu öneriler getirilebilir:

- Bu çalışma sosyal bilgiler öğretmen adayları ile yapılmıştır. Zor durumlarda öğretmen adaylarının hangi değerlerden güç aldığına yönelik diğer branşların da katılımıyla daha kapsamlı bir çalışma yapılabilir.

- Nitel yöntemlerin kullanılarak yapıldığı bu çalışmada elde edilen sonuçlardan hareketle nicel ve nitel yöntemlerin birlikte kullanıldığı başka çalışmalar yapılabilir.
- Pandemi nedeniyle uzaktan verilen eğitim-öğretimin değer eğitimi açısından etkililiği incelenebilir.
- Çalışmanın sonuçlarından hareketle pandemi gibi beklenmedik durumlar karşısında, bireylerin özellikle sosyal medyayı bilinçli kullanmaları amacıyla, kitlesel anlamda eğitim programları hazırlanabilir.

Kaynakça

- ACUN, İ., YÜCEL, C., BELENKUYU, C., & KELEŞ, S. (2018). Üniversite öğrencilerinin sosyal medya kullanım amaçlarının incelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi*, 23(4), 559-602.
- AFACAN, E., AVCI, N. (2020). Koronavirüs (Covid-19) Örneği Üzerinden Salgın Hastalıklara Sosyolojik Bir Bakış. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi (ASEAD)*, 7 (5), 1-14.
- ALPAGO, H. (2015). The correlation between economic status and medical circumstances. *Turkish Economic Review*, 2(1), 3-8.
- ASPİN, D. (2005). A clarification of some key terms in values discussions. M. Leicester, C. Modgil, ve S. Modgil (Edt.), In *Moral education and pluralism: Education, culture and values*, vol. 4, (ss. 16-31), NY: Routledge Falmer
- AYDIN, E. İ. (2016). Üniversite öğrencilerinin sosyal medya kullanımları üzerine bir araştırma: Anadolu Üniversitesi örneği. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 35, 373-386.
- BALCI, F. A., & YANPAR YELKEN, T. (2013). İlköğretim Sosyal Bilgiler Programında Yer Alan Değerler ve Değer Eğitimi Uygulamaları Konusunda Öğretmen Görüşleri. *Journal of Kirsehir Education Faculty*, 14(1), 195-213.
- BAŞOĞLU, U. D., & YANAR, Ş. (2017). Üniversite Öğrencilerinin Sosyal Medya Kullanım Amaçları ve Alışkanlıklarının Belirlenmesi. *Kilis 7 Aralık Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 1(2), 6-13.
- BBC. (2020). Koronavirüs nedir: Covid-19'a karşı hangi önlemler alınmalı, virüsün özellikleri neler? <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-51177538>, Erişim Tarihi: 11.04.2020.
- CALEY P., PHİLP DJ., MCCRACKEN K. (2008). Quantifying Social Distancing Arising From Pandemic Influenza, *Journal of the Royal Society Interface*, 5(23), 631-9.
- CHEUNG, E. Y. (2015). An outbreak of fear, rumours and stigma: psychosocial support for the Ebola Virus Disease outbreak in West Africa. *Intervention*, 13(1), 45-84.

Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarına Göre Küresel Salgınlar Karşısında Güç Aldığımız Değer...

- CRESWELL, J.W. (2013). *Araştırma deseni: nitel, nicel ve karma yöntem yaklaşımları*. (S.B. Demir, Çev. Ed.), Ankara: Eğiten Kitap.
- ÇELİK, R. (2020). Tık Odaklı Habercilikte “Tık Yemi” Taktiği: Koronavirüs (Kovid-19) Örneği. *Social Sciences Research Journal*, 9(2), 14-25.
- ÇELİK KAYA, T. & FİLOĞLU, S. (2014). Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Değere ve Değer Eğitimi-ne İlişkin Görüşleri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 14(4), 1541-1556.
- DENG, CX. (2020). The global battle against SARS-CoV-2 and COVID-19. *Int J Biol Sci*, 16(10), 1676-1677. doi:10.7150/ijbs.45587. Available from <http://www.ijbs.com/v16p1676.htm>
- DOĞAN, İ. (2007). Türk Eğitim Sisteminde Değer Sorunu. Değerler ve Eğitimi. Kaymakcan, R., England: Falmer Pres.
- DURAK, H., & SEFEROĞLU, S. S. (2016). Türkiye’de sosyal medya okuryazarlığı ve sosyal ağ kullanım örüntülerinin incelenmesi. *Journal of International Social Research*, 46(9), 526-525.
- ER, H., ÜNAL, F., GÜREL, D. (2016). Sosyal Bilgiler Dersinde Değer Aktarımı Açısından Sadî Şirazi’nin “Bostan” ve “Gülistan” İsimli Eserlerinin İncelenmesi. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18(1).225-242.
- GLESNE, C. (2013). *Nitel araştırmaya giriş*. (A. Ersoy ve P. Yalçınoğlu, Çev. Ed.). Ankara: Anı yayıncılık.
- GÜRBÜZ, S. & ŞAHİN, F. (2014). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri: felsefe- yöntem-analiz*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- GÜREL, D., & ÇETİN, T. (2018). Sosyal bilgiler dersi ve kültür aktarımında edindiği rol üzerine bir inceleme. *Anadolu Eğitim Liderliği ve Öğretim Dergisi*, 6(2), 22-40.
- GÜREŞÇİ, M. (2020). Covid-19 salgınında Türkiye’de kriz yönetimi iletişimi: T.C. Sağlık Bakanlığı. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi (ASEAD)*, 7(5), 53-65.
- HEKLER, E.B., LAMBERT, J., LEVENTHAL, E., LEVETHAL, H., JAHN, E. AND CONTRADA R.J. (2008). Commonsense İllness Beliefs, Adherence Behaviors and Hypertension Control Among African Americans. *Journal of Behavioral Medicine*, 31, 391-400.
- KARACA, C., & ÇAM, Y. (2019). Türkiye’de Sosyal Devlet Anlayışının Değerlendirilmesi. *Maliye Dergisi*, 176, 72-97.
- KARADUMAN, H., KÖSE, T. Ç. VE ERYILMAZ, Ö. (2017). Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarına Göre Sosyal Medyada Değerler. *Turkish Online Journal of Qualitative Inquiry (TOJQI)*, 8(2), 250-271.
- KEMP, S. (2020). Digital 2020: April global statshot. Erişim adresi: <https://datareportal.com/reports/digital-2020-april-global-statshot>
- KIRIK, A. M., & ÖZKOÇAK, V. (2020). Yeni dünya düzeni bağlamında sosyal medya ve yeni koronavirüs (covid-19) pandemisi. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 45(7), 133-154.
- KİRMAN, F. (2020). Sosyal Medyada Salgın Psikolojisi: Algı, Etki ve Başa Çıkma. *Dünya İnsan Bilimleri Dergisi*, (2), 11-44.

- KORONAVİRÜS, (2020, 17 Haziran), <https://tr.wikipedia.org/wiki/Koronavirüs>, Erişim Tarihi: 19.06. 2020.
- LICHTMAN, M. (2013). *Qualitative research in education: A user's guide*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- LİN, C. Y. (2020). Social reaction toward the 2019 novel coronavirus (COVID-19). *Social Health and Behavior*, 3(1), 1.
- LU, R., ZHAO, X., Lİ, J., NİU, P., YANG, B., WU, H., ... & Bİ, Y. (2020). Genomic characterisation and epidemiology of 2019 novel coronavirus: implications for virus origins and receptor binding. *The Lancet*, 395(10224), 565-574.
- MILES, M. & HUBERMAN, A. M. (1994). *Qualitative Data Analysis: An Expanded Sourcebook*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI [MEB]. (2018). *Sosyal bilgiler dersi öğretim programı (ilkokul ve ortaokul 4, 5, 6 ve 7. Sınıflar)*. Ankara: MEB.
- MİNDİVANLI, E., KÜÇÜK, B., & AKTAŞ, E. (2012). Sosyal bilgiler dersinde değerlerin aktarımında atasözleri ve deyimlerin kullanımı. *Journal of Research in Education and Teaching*, 3(1)93-101.
- ÖZBAY, Ö. (2020). Ekonomik Kriz, İklim Krizi, Salgın Krizi ve Biriken Öfke. *Enternasyonal Sosyализm*, (6), 58-66.
- ÖZKAN, S., TÜZÜN, H., DİKMEN, A. U., & İLHAN, M. N. (2020). Salgınlarda Toplum Davranışı ve Sağlık Okuryazarlığı. *Journal of Biotechnology and Strategic Health Research*, 4, 105-110.
- PALINKAS, L. A., HORWITZ, S. M., GREEN, C. A., WİSDOM, J. P., DUAN, N. & HOAGWOOD, K. (2013). Purposeful sampling for qualitative data collection and analysis in mixed method implementation research. *Administrative Policy and Mental Health*, 1-11.
- PATTON, M. Q. (2014). *Nitel araştırma ve değerlendirme yöntemleri*. (M. Bütün ve S.B. Demir, Çev. Ed.). Ankara: Pegem.
- SELAMZADE, F., KORKMAZER, F., BOSTAN, S., YUSİFBEYLİ, G. (2020). COVID-19 Pandemisinin Toplum Üzerine Etkisi: Azerbaycan Örneği. *Türkiye Klinikleri Sağlık Bilimleri Dergisi*. Elektronik ön baskı. DOI: 10.5336/healthsci. 75559.
- SOHRABİ, C., ALSAFİ, Z., O'NEİLL, N., KHAN, M., KERWAN, A., AL-JABİR, A., LOSİFİDİS, C. & AGHA, R. (2020). "World Health Organization declares Global Emergency: A review of the 2019 Novel Coronavirus (COVID-19)". *International Journal of Surgery*, 76, 71-76.
- SOLMAZ, B., TEKİN, G., HERZEM, Z., & DEMİR, M. (2013). İnternet ve sosyal medya kullanımı üzerine bir uygulama. *Selçuk İletişim*, 7(4), 23-32.
- ŞAHİN, A., KAYNAKÇI, C., AYTOP, Y., (2016). Ziraat Fakültesi Öğrencilerinin Sosyal Medya Kullanım Alışkanlıklarının Belirlenmesi. *Journal of Tekirdağ Agricultural Faculty*, 13 (02), 34-45.
- ULUSOY, K. & GÜLÜM, K. (2009). Sosyal bilgiler dersinde tarih ve coğrafya konuları işlenirken öğretmenlerin materyal kullanma durumları. *Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(10), 85-99.

Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarına Göre Küresel Salgınlar Karşısında Güç Aldığımız Değer...

- ÜSTÜN, Ç., ÖZÇİFTÇİ, S. (2020). COVID-19 pandemisinin sosyal yaşam ve etik düzlem üzerine etkileri: bir değerlendirme çalışması. *Anadolu Kliniği Tıp Bilimleri Dergisi*,25(1), 142-153.
- VANDERWEELE T. J. CHEN Y. LONG K. KİM E. S. TRUDEL-FITZGERALD C. KUBZANSKY L. D. (2020). Positive Epidemiology?. *Epidemiology*, 31(2), 189-193.
- WHO (2020), Coronavirus disease (COVID-19) outbreak situation. Erişim: 18.06.2020 <https://www.who.int/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019>
- YILDIRIM, A. & ŞİMŞEK, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- YILMAZ, S. (2013). Sosyal Bilgiler Dersinde Kazandırılması Amaçlanan Değerlere İlişkin Öğretmen Adayı Görüşleri. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(14), 645-680.